

Leren van de spirituele oecumene van kardinaal Willebrands

De lessen van Willebrands

'Laten wij de waarheid spreken in liefde en zo geheel naar Christus toegroeien' (Ef. 4:15). Aan deze passage uit de brief aan de Efeziërs ontleende mgr. Willebrands zijn wapenspreuk toen hij tot kardinaal werd gecreëerd. Deze spreuk, zo bleek op de *Ecumenical Conference on the occasion of the First Centenary of John Cardinal Willebrands (1909-2009)* die van 2 tot 5 september in Utrecht werd gehouden, vormt in een notendop de oecumenische spiritualiteit van de kardinaal. Wat kan zijn oecumenische spiritualiteit ons nu leren om voorbij te komen aan het spreken over crisis in de oecumene?

Om de oecumenische spiritualiteit van kardinaal Willebrands te begrijpen moeten we een ogenblik stilstaan bij de aandacht die hij al in 1954 vraagt voor rol van de heilige Geest in de oecumene. Daarvoor citeer ik de kardinaal uit de lezing van prof.dr. A. Houtepen, (*Ecumenical development in the Netherlands 1940-1960. The formative years of Cardinal Willebrands*, p. 6): *"Buiten de kerk is de heilige Geest ook aan het werk. Het is een katholiek dogma te belijden dat alle gedoopte christenen – of ze nu werkelijk gedoopt zijn of alleen in voto – verenigd zijn met Christus door heiligmakende genade en als zodanig met zijn Mystieke Lichaam verbonden zijn. Het enige dat een gedoopte van de Heer kan verwijderen en hem scheidt van de heiligmakende genade is zonde. Maar hebben we het recht te zeggen: hij leeft in zonde? Mogen we de genade die aan hem gegeven is minimaliseren? Wanneer hij de genade geniet, geniet hij ook de gaven van de heilige Geest. Wanneer hij de waarheid heeft leren kennen door deze of gene religieuze gemeenschap, dan heeft*

de heilige Geest zo'n gemeenschap willen gebruiken om hem deze waarheid te leren."

Van apologie naar oecumene

Het was deze grondinspiratie die Willebrands er al in 1948 toe had gebracht de toenmalige Apologetische Vereniging Petrus Canisius, die zich tot dan toe bezig had gehouden met de bekering van protestanten tot het katholieke geloof, om te vormen in de St. Willibrordvereniging. Deze 'nieuwe' vereniging was niet langer apologetisch van aard was, maar oecumenisch. De aandacht voor de werking van de Geest was hem mogelijk ingegeven door zijn studie van het werk van John Henry Newman. T. Merrigan maakte tijdens het congres de overeenkomsten tussen deze denkers duidelijk. Zo vertrekt Willebrands niet vanuit de particulariteit van één van de christelijke kerken (ook niet vanuit zijn eigen Rooms-katholieke Kerk), maar vanuit datgene wat al deze kerken gemeenschappelijk hebben. Hij noemt dit 'basale organische eenheid'. Hoewel

Willebrands niet kan omschrijven hoe die basale organische eenheid zichtbaar is – deze ontsluit zich gaandeweg in het dynamische proces van het gezamenlijke zoeken naar eenheid – toch bestaat het fundament van het leven van de Kerk volgens hem in deze basale eenheid. Zij wordt niet door mensen zelf gemaakt maar is een goddelijke gave. Zij bestaat niet in historisch zichtbare vormen van kerkelijk leven maar als de adem van de Geest die deze kerken doordringt. De verschillende kerkelijke gemeenschappen verwijzen ieder op zich naar deze basale eenheid, maar nooit op uitputtende wijze. Ieder op hun eigen wijze ontsluiten zij deze eenheid. Om tot de volle manifestatie van Christus te geraken hebben zij elkaar nodig. De groei in eenheid tussen de christelijke kerken wordt zichtbaar in een vernieuwing van het getuigenis van Christus en de gezamenlijke zending. Dat vormt haar belangrijkste motief.

Luisteren naar de Geest

De dialogale openheid van kardinaal Willebrands en zijn diepe respect voor alle christelijke kerken is vanuit deze spiritualiteit te begrijpen. De historische vorm van deze christelijke kerken wordt immers gedragen door de Geest van God wiens adem deze gemeenschappen doordringt. Je zou kunnen zeggen dat Willebrands in de historische vormen van de christelijke kerken luistert naar de Geest die in en door hen werkt. Misschien zou je mogen zeggen dat Willebrands deze verschillende kerkvormen ziet als de wijzen waarop de Geest zichzelf in de geschiedenis ontsluit. Deze historische vormen neemt hij dan ook uiterst serieus. Zijn herhaalde nadruk op het belang in de oecumenische dialoog eerlijk te zijn over

de eigen traditie is hiervan een uitdrukking. Juist doorheen deze verschillende tradities ontsluit het werken van Gods Geest in de wereld zich en voert haar tot haar volheid in Christus. Willebrands onderscheid tussen de 'dialoog van de liefde' en de 'dialoog van de waarheid' krijgt vanuit deze oecumenische spiritualiteit diepte. Hierbij gaat de 'dialoog van de liefde' noodzakelijkerwijs vooraf aan – en voedt – de 'dialoog van de waarheid', die gericht is op het overbruggen van de theologische verschillen die tussen de christelijke kerken bestaan. Beide vormen van dialoog hebben elkaar nodig. Zo is Willebrands van mening dat ook de 'dialoog van de waarheid' gegrondvest dient te zijn op het 'aandringen van de liefde': "Men heeft het wezen van de christelijke dialoog, de oecumenische dialoog, niet begrepen, wanneer men niet erkend heeft, dat zij ontspringt uit het aandringen van de liefde" (*Mandatum Unitatis*, p. 185).

Het gezamenlijke zoeken van de dialoogpartners binnen de oecumenische beweging naar de weg naar eenheid bestaat voor Willebrands in het *gezamenlijk* luisteren naar de Geest opdat men *gezamenlijk* Zijn tekens gaat verstaan. Niet de gegeven realiteiten van het moment vormden hierbij het uitgangspunt en het doel van zijn inzet, maar dit gezamenlijke luisteren naar en het gezamenlijke handelen volgens de weg die de Geest doorheen deze concrete gegevenheden baant. Willebrands inzet werd daarbij getekend door een groot realisme gedragen door zijn respect voor de concrete vormen waarbinnen de Geest zich aan mensen wil ontsluiten. Dit realisme weerhield hem ervan ooit te spreken van een crisis in de oecumene.

Liever wees hij steeds op datgene wat, door gezamenlijk te luisteren naar de Geest, reeds aan gemeenschappelijkheid gevonden was.

Leerpunten

Wat is het dat wij heden ten dage kunnen leren van de spirituele oecumene van kardinaal Willebrands? Deze zou ik als volgt willen formuleren:

1. Oecumene bouwt op kennis van en eerlijkheid over de eigen geloofstraditie. Als oecumenische beweging hebben wij de opgave en de plicht elkaar uit te nodigen dieper in te groeien in de eigen geloofstraditie waardoorheen de adem van Gods Geest werkzaam is in onze wereld. Wij dienen elkaar ook uit te nodigen aan de oecumenische dialoog deel te nemen op basis van eerlijkheid over deze eigen geloofstraditie.
2. Betrokkenheid bij de oecumenische beweging vraagt om oecumenische vorming. Deze vorming dient echter niet, zoals veelvuldig begrepen en beoefend, te vertrekken vanuit de wetenschappelijke reflectie op de oecumenische beweging, maar vanuit de ervaring van broeder- en zusterschap in Christus die zijn fundament vindt in de 'basale organische eenheid' waaraan alle christenen deelhebben. Vanuit deze ervaringen en verankert in wat kardinaal Willebrands 'de dialoog van de liefde' noemt krijgt de theologische dialoog diepgang en inhoud. Oecumenische vormingsprogramma's dienen daarom steeds deze beide

componenten – in de juiste volgorde en aangepast aan de behoeften en mogelijkheden van de tijd – te omvatten en te faciliteren.

3. Oecumenici dienen een realistische grondhouding te ontwikkelen die de gegeven situatie erkent en serieus neemt maar nooit tot maatstaf verheft. De enige maatstaf die de oecumenische beweging gegeven is, is de eenheid in Christus zelf. Hiertoe is het nodig dat we ons gezamenlijk oefenen in het luisteren naar de Geest die alles nieuw maakt en heelt. Alleen wanneer geloofstradities vanuit hun eigen grondinspiratie en op basis van wederzijds respect, volledig tot spreken komen binnen de oecumenische beweging, brengt ons dat verder op de weg naar eenheid in Christus.
4. Spreken over een crisis in de oecumene neemt niet serieus wat er binnen de oecumenische beweging reeds bereikt is en nog wacht op voltooiing. Ieder spreken en handelen dat vertrekt vanuit deze crisisgedachte vindt zijn uitgangspunt in menselijke overwegingen eerder dan te vertrouwen op de kracht en de werking van de Geest. Wanneer wij deze crisisgedachte bij onszelf bespeuren mogen wij ons uitgenodigd weten ons steeds opnieuw open te stellen voor de influisteringen van de Geest. Het is ons aller opgave als christenen elkaar hierop steeds opnieuw attent te maken.

Een uitgebreidere versie van dit artikel treft u aan op www.spiritueelerfgoed.nl.

Met toestemming overgenomen uit Rkkerk.nl 9 oktober 2009

Dit is document 0350 op www.stucom.nl.